

## **Posudek diplomové práce Kateřiny Tiché – komentovaný překlad vybraných povídek Muriel Sparkové s úvodní studií o autorce, stylu povídek a problémech překladu**

Diplomová práce K. Tiché prozrazuje evidentní zaujetí tématem, lásku k literatuře i cit pro jazyk a styl. Zároveň, jak sama autorka uvádí na jejím začátku, vznikala v časové tísní, po opuštění původního záměru předložit překlad nejznámějšího románu Sparkové (podle mých informací už pokročile rozpracovaný), neboť tento román bohužel vyšel v oficiálním českém překladu dříve, než byla DP dokončena. Vzhledem k tomu, že by u původního tématu a textu patrně byl pro účely DP možný nějaký kompromis a autorka se přesto rozhodla zpracovat úplně nové texty i novou studii, zaslouží si její snažení velkou úctu. Přesto si myslím, že se ona časová tíseň na DP trochu podepsala, a to jednak na (podle mého názoru) nestejně úrovni jednotlivých oddílů úvodní odborné studie, tak na některých menších nedostacích jinak promyšlených a invenčních překladů.

Nejprve k odborné studii, která překlad doprovází. Její součástí je autorčin životopis, přehled jejího díla, krátký oddíl o její dosavadní recepci u nás, dějové synopsis vybraných povídek a rozbor jejich stylu. V zásadě všechny kapitoly splňují to, co jejich titul slibuje, ale mám-li vycházet z vlastního čtenářského zážitku, tj. z toho, jak zajímavý a přínosný mi text v jednotlivých oddílech připadal, pak bych měla určité výhrady ke struktuře studie a řazení informací. Čistě faktografickým kapitolám o životě autorky (1. v pořadí) a o dosavadní recepci jejího díla u nás (3.) asi nelze nic zásadního vytknout. Mezi ně vložená kapitola nadepsaná Přehled díla Muriel Sparkové se mi ale v některých pasážích už jeví jako ne úplně šťastná. Je pravda, že autorka v ní poskytuje to, co říká titul, tj. vypočítává alespoň příkladmo díla vzniklá v jednotlivých tvůrčích obdobích Sparkové, velmi stručně se snaží popsat posuny v jejím tvůrčím vývoji a propojuje tyto faktografické informace s citacemi různých kritiků a literárních vědců, kteří se dílem Sparkové zabývali. Pro úroveň magisterské práce je takovýto přehled asi dostačující. Pro čtenáře, který nemá celkový přehled o díle Sparkové (a právě takovému je přece studie určena především) a ještě se od diplomantky konkrétněji nedověděl, čím je vlastně Sparková jako autorka zajímavá a jedinečná, jsou ale tyto informace a citace podle mého názoru často příliš stručné a/nebo obecné na to, aby pro něj mohly být doopravdy přínosné. Podrobnější a skutečně informativní charakteristika se uvádí pouze u nejznámějšího románu Sparkové *The Prime of Miss Jean Brodie*, ale hned po ní následuje pasáž, která je, myslím, pěkným příkladem toho, o čem mluvím.

*Zatímco Massie považuje další díla Sparkové víceméně za zklamání, Stubbsová vyzdvihuje její následující román, *The Mandelbaum Gate* (1965), jakožto „vyspělé a hotové dílo“. (Stubbsová 1973:26) Jelínková o něm pak hovoří jako o smířlivém intermezzu „před nejzásadnější konfrontační fází“ v díle Sparkové. (Jelínková 2006:50) Román je popisován jako nejambicióznější, nejsložitější a nejosobnější dílo Sparkové, střídají se v něm úhly pohledu a časové roviny a využívá proudu asociací. Vzhledem k podobnostem mezi hlavní hrdinkou Barbarou Vaughanovou (poloviční židovkou, která konvertuje k římskokatolické církvi) a autorkou je dílo vykládáno jako osobní zpověď Sparkové. (Stubbsová 1973:25) Na pozadí příběhu Barbařiny cesty do Svaté země se rozehrává konflikt mezi racionalitou a iracionalitou, okolním světem a světem jednotlivce a samozřejmě otázky víry.*

První strategickou chybou je samozřejmě už to, že nám autorka práce nejprve cituje kritické ohlasy, ačkoli o díle samém nevíme zatím absolutně nic. První z těchto ohlasů („vyspělé a hotové dílo“) je tak obecný, že nám neříká nic jiného, než že patrně jde o román, který stojí za to si přečíst. Druhý a třetí jsou konkrétnější, ale zase jsou spolu v roztomilém rozporu (z formulace „smířlivé intermezzo před nejzásadnější konfrontační fází“ by vyplývalo spíše, že se nejedná o jedno z nejdůležitějších děl Sparkové, kdežto následující citace tvrdí pravý opak – to vše v situaci, kdy pořad nemáme nejmenší tušení, oč v románu jde, takže stěží můžeme uvedené citace jakkoli hodnotit, natožpak posuzovat rozpor mezi nimi). Ani sdělení, že se jedná o osobní zpověď, nám toho mnoho neosvětlí a něco o tématech a ději se dovídáme teprve v poslední větě odstavce – ovšem opět ve velmi

obecných formulacích na hranici frázovitosti (kolik existuje románů, v nichž se tak či onak neřeší „konflikt mezi okolním světem a světem jednotlivce“?).

Někdy se i mimo tento oddíl a ve formulacích, které jinak nejsou vyprázdněné, projevuje určitá logická nedotaženost. Například: *Jejími tématem jsou kontrasty: reality a iluze, dobra a zla, humoru a vážných témat, přičemž hranice mezi nimi bývají často velmi vágní.* Nabízí se otázka, zda můžeme pociťovat **kontrast** mezi jevy, mezi nimiž nejsme schopni stanovit jasnou hranici, když kontrast se zpravidla definuje právě jako takováto výrazně vnímaná hranice – je jasné, co chce autorka říci, ale možná by stálo za to formulaci zpřesnit. Jindy není zřejmé, proč autorka hodnotí logický vztah mezi dvěma tvrzeními tak, jak jej hodnotí – to platí pro pasáž o vztahu života a díla Sparkové: *...ráda rovněž připomínala, že každické slovo je vloženo do textu lidskou rukou pro čtenářovo potěšení (...)* **S tímto pohledem kontrastuje fakt, že se do románů očividně prolínají její vlastní zážitky a myšlenky.** Nabízí se otázka, jak a proč kontrastuje? Zařadím-li do románu „pro čtenářovo potěšení“ např. komickou či černohumornou scénu čerpající z mých vlastních prožitků, v čem je kontrast či rozpor? Příliš obecné a nepřesné zacházení s jazykem je častou bolístkou akademického psaní a u diplomantky se nejedná o žádné donebevolající prohřešky – poukazuji na ně jen proto, že autorka v jiných pasážích, které bezprostředněji souvisejí s překlady samotnými, prokazuje pečlivost i vynikající kritickou inteligenci, takže je škoda, když se v obecnější části práce tato přesnost vyjadřování (a tedy i myšlení) občas trochu ztrácí. Věřím, že to lze skutečně přičíst na vrub především časové tísní. K oné přehledové kapitole bych ještě uvedla, že by bylo z mého hlediska možná vhodnější, kdyby v ní diplomantka co nejdříve a (to zejména) co nejkonkrétněji uvedla, v čem ona sama spatřuje hlavní význam a autorskou osobitost Sparkové, pak tyto jasně vytyčené rysy ilustrovala podrobněji třeba jen na dvou či třech významných románech – nejlépe takových, u nichž lze nalézt stylové či kompoziční rysy, které jsou příbuzné nejdůležitějším rysům překládaných povídek – a ostatní tvorbu či vývojové fáze zmínila jen velmi stručně. Taková struktura by byla náročnější na samostatné přemýšlení a výsledek by byl určitě subjektivněji zabarvený a napadnutelný, ale nehrozilo by, že se takovýto oddíl rozplyne v nezapamatovatelné obecnosti (jistě to neplatí pro všechny jeho části, ale odstavec, který jsem uvedla, není tak úplně necharakteristický).

Druhá moje poznámka k odborné studii se týká dějových synopsí povídek. Jelikož Sparková v povídkách používá fantastické prvky, rychlé dějové střihy i další prostředky, které mohou při stručném shrnování děje zvyšovat dojem chaotičnosti až (nezáměrné) nesmyslnosti, je třeba věnovat koherenci a stylizaci takovýchto synopsí zvýšenou pozornost, aby výsledek nepůsobil kouzlem nechtěného a nepůsobil místy poněkud nesouvisle až cimrmanovsky. I zde mi přišlo, že by se dalo v některých případech postupovat lépe – například přesněji (respektive vůbec nějak) charakterizovat hlavní postavu Sonji/Soniu z první povídky a sociálně ji zařadit, aby bylo čtenáři, který zatím povídku nečetl, jasné, odkud kam se Sonia vyvíjí (že je to na začátku udřená, nevzdělaná žena afrikánského farmáře, mluvící hrubě nespisovně, která se postupně sociálně obrušuje a vyvíjí v „dámu“, byť některé znaky jejího původního postavení, zejména způsob vyjadřování, do značné míry zůstávají). Přesnější vysvětlení kontextu by bylo namísto např. i u druhé synopse u zmínky o Georgeově sňatku s míšenkou. Autorka práce mluví o tom, že George Jehle sdělí „strašlivé tajemství“ – ale v čem ona strašlivost sňatku s míšenkou spočívá, nemusí být bez znalosti sociálního klimatu Jižní Afriky (a zejména bez informace, že se George nemůže rozvést) úplně jasné, takže použitím takto expresivního slova vzniká dojem komické přepjatosti. V případě poslední, velmi absurdně laděné povídky se onomu cimrmanovskému efektu opravdu možná vyhnout nelze, ale pak by bylo dobré ještě výslovněji předeslat, že je-li povídka spíš o stylu a absurdita je součástí jejího kouzla, zkrácený děj nutně působí absurdně a parodicky a není to chyba diplomantky.

Velmi kladně bych naopak hodnotila kapitolu věnovanou stylu vybraných povídek, stejně jako celou druhou část práce věnovanou problémům překlada – jednak těm, které lze nalézt ve většině analýz beletristických překladů (překlad vlastních jmen a reálií, idiolekt postav), a jednak otázkám,

které souvisejí se specifickým stylem a literárním jazykem Sparkové. Tady je autorka práce zjevně ve svém živlu – její postřehy jsou přesné a jejich promítnutí do vybraných řešení je nápadité a až na naprosté výjimky adekvátní. U rozboru překladového úryvku ze třetí povídky (Benův rozhovor s duchem) jsem ale trochu postrádala zmínku o hříčce s idiomatickým spojením *come out of/from the top drawer* (= *be of very high quality/from a high social class*), která v překladu zaniká, ač se na ni dále v povídce navazuje (jednoznačně Benovým prohlášením, že duch je strašný snob, a částečně i zasvěcenými informacemi ducha o koňských dostizích, které jsou tradiční doménou vyšších tříd). Tato pasáž přitom není nikde v komentáři výslovně reflektována jako ztráta (je samozřejmě možné, že autorka si zašifrovaného idiomatického spojení nebyla vědoma).

Pokud jde o kvalitu překladů samotných, i mimo příklady citované ve studii, jsou s přihlédnutím k mnohočetným obtížím literárního stylu Muriel Sparkové celkově velmi zdařilé a snadno redigovatelné. Už samotná zmínka o redigovatelnosti ale samozřejmě dává tušit, že přece jen v předkládaných textech je co redigovat.

Z vážnějších překladatelských prohřešků bych upozornila na opakované chyby v překladu časové souslednosti, konkrétně na ponechávání závislého děje v minulém čase. Je to samozřejmě ve výrazné menšině případů ze všech výskytů souslednosti v originále, ale přesto se domnívám, že by použití relativního času mělo už být pro překladatele na úrovni, na níž diplomantka jinak zjevně je, automatickou záležitostí, takřka reflexem. Příklady:

Portobello Road, s. 2 překladu:

I saw then who was with her. Až pak jsem uviděla, kdo byl s ní.

s. 9 překladu:

The remainder of our families in Scotland were hinting that it was time to settle down...  
Naše rodiny, které zůstaly ve Skotsku, nám naznačovaly, že bylo na čase najít si manžela...

Další příklady přenášení souslednosti do češtiny viz např. na s. 4 a 11 téže povídky, s. 5 a 6 povídky *Curtain Blown by the Breeze* či s. 1 a 2 poslední povídky (vyznačeno na USB).

K příkladům neodhalených idiomů patří kromě pasáže uvedené výše ještě vyznačený případ na s. 10 povídky *Portobello Road* či s. 6 povídky *Curtain Blown by the Breeze* (viz USB s poznámkami přímo v překladu). Obdobným případem ustáleného spojení, jehož význam autorka zřejmě nevzala v úvahu, je i „builder’s mate“ na s. 2 povídky o duchovi.

Příkladem pasáže, v níž došlo k vícero posunům, resp. špatné lexikální interpretaci a celkovému zkreslení významu, je vyznačený příklad v povídce *Portobello Road*, s. 7 překladu, či vyznačená pasáž na s. 8 překladu *Curtain Blown by the Breeze* – v druhém případě jde o úplné převrácení významu.

Zbývající připomínky na USB jsou už spíše drobné navrhované redakční úpravy.

Přes uvedené připomínky je třeba ještě jednou zopakovat, že práce je v obou svých částech, teoretické i praktické, celkově zdařilá, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnocení **výborně**.

Mgr. Zuzana Šťastná, Ph.D.